

УДК 340.6

*Дунаєв О. В., д-р медичних наук, проф., професор Харківського національного медичного університету,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3231-7171>,
e-mail: dunaev1969@ukr.net*

Войтов Є. О., судово-медичний експерт відділу комісійних експертиз Харківського обласного бюро судово-медичної експертизи

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕДИКО-ПРАВОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Актуальність проблеми зумовлена провідною роллю мовних засобів у інтерпретації медичних і законодавчих актів, що впливає як на прозорість і узгодженість самого медичного законодавства, так і на все правове поле країни. Крім того, тема актуальна у зв'язку з тим, що Україна взяла на себе зобов'язання привести своє законодавство у відповідність до норм і стандартів провідних міжнародних організацій – Ради Європи, Європейського Союзу та ін.

На жаль, мова законодавчих актів не завжди сприяє правильній реалізації довгострокової законодавчої політики України. Це стосується як змісту, так і зовнішнього оформлення нормативно правових документів та медичної документації. Суб'єкти, які їх розроляють, допускаючи помилки, тим самим перекичують їх зміст, і як наслідок ускладнюється реалізація правових норм. Нормативно-правові акти і медичне законодавство повинні мати найвищий рівень відповідності вимогам не тільки українського правопису, державних стандартів, але й юридичної термінології.

Процеси, які відбуваються в суспільстві за останні десятиліття, змінили соціум, змінили вигляд сучасної медицини і науки. Сьогодні медицина, відповідаючи на запити суспільства, характеризується збільшенням числа прикладних завдань, які вимагають спеціальних досліджень. У лінгвістиці – це дослідження у сфері медичного права, автоматичної обробки інформації, когнітивних і мовних процесів, нейролінгвістики, моделювання штучного інтелекту тощо. Лінгвістика – наука наук. Через мову, в мові намагаються знайти відповіді на свої питання філософи, соціологи, лікарі, психологи» [9]. Ми додамо, що медичне право також шукає відповіді на багато власних питань в мові.

Як відомо, ефективний, чинний закон є наслідком важкої роботи багатьох фахівців – юристів, лікарів, економістів, соціологів, лінгвістів й ін. При цьому правотворча діяльність має на меті генерацію нових нормативних актів, а також ліквідацію або удосконалення попередніх актів шляхом внесення змін і доповнень. Мистецтво законодавця полягає і в тому, щоб точно й адекватно відобразити існуючі суспільні відносини на мову медичного права, використовуючи різні засоби, прийоми і методи, в тому числі і лінгвістичні технології. За Т. Губаєвою, словесні правотворчі технології нами розуміються як «сукупність раціонально обґрунтованих лінгвістичних правил і вимог, відповідно до яких здійснюється відбір і організація вихідного мовного матеріалу (слів, граматичних форм і конструкцій) з метою точного вираження законодавчої волі в тексті нормативно-правового акта» [1].

На сучасному етапі законотворчості в Україні законопроекти створюються щодня, але кожен з них, не розпочавши діяти, йде на «доопрацювання». Звичайно, існують абсолютно об'єктивні соціальні причини необхідності періодично доопрацьовувати закон. Однак дуже часто законам необхідно лінгвістичне удосконалення.

Науковці повністю обґрунтовано вважають, що мова медичного права має свою специфіку, в той же час вона вкрай недостатньо регламентується законодавством. Важко, наприклад, послатися хоча б на одну норму законодавства України, яка закріплює лексику і логіку тлумачення правових текстів і визначає правила розуміння і використання правових термінів [7, с. 166]. На думку Б. Спасова, найістотнішим в характеристиці мови закону є, перш за все, те, що йому притаманні всі особливості офіційного ділового стилю мовного викладу. Цей стиль виділяється стислістю, точністю і ясністю [6, с. 84]. Отже, вимогою до мови закону є стислість. Закон повинен мати чіткий нормативний зміст. Не можна в текст залучати загальні міркування, описи, пояснення, історичні довідки, побажання, оскільки основна мета правотворчості полягає в розробці медичних нормативних приписів, якими визначається поведінка людей і стан здоров'я хворого [6, с. 85].

Іншою вимогою, яка ставиться перед мовою закону, – є його точність. Точність юридичної думки потребує такого мовного вираження, яке найбільш повно, правильно і недвозначно

відображає сутність правового припису. Найбільшою точності словесного формулювання правового припису допомагають досягти юридичні терміни.

Останньою вимогою, яка ставиться перед мовою, є її ясність. Для оцінки ясності законодавчих положень немає визначених критеріїв [6, с. 88]. На думку вчених Л. Шестопалова, Н. Пелипенко, мові медичних документів властива послідовність і логічність викладу, вмотивованість, однозначність змісту [3, с. 25]. Мова і текст медичних документів повинні характеризуватися такими найважливішими ознаками, як правильність, змістовність, послідовність, багатство, точність, виразність, доречність і доцільність [3, с. 33–34].

А. Хворостов виділяє такі властивості мови медичного законодавства та юридичної мови взагалі:

Адекватність. У першу чергу, безсумнівно, юридична мова повинна реально відображати наявну державно-правову дійсність. Кожен юридичний медичний термін, кожна юридична медична категорія повинна бути як зовнішнім відображенням змісту державно-правових явищ або соціальної практики, так і точно, достовірно передавати зміст кожної категорії. Тому медична мова повинна мати юридичний зміст і юридичне значення.

Детермінованість. Кожна медична категорія екстраполюється на інші медичні категорії. Однак запропонована детермінованість має не односторонній і лінійний характер. Значення медичної термінологічної категорії не може сприйматися без розуміння права інших медичних категорій. Логічний взаємозв'язок в медичному мовному обороті – точно така ж норма, як наявність логіки в самому праві, тому що, відображаючи право зовні, медична мова відтворює і відображає властивості самого права.

Лapidарність. Стил медичного мови сухий і короткий. Зайві мовні символи не тільки не відображають сутність і зміст медичної мови, а й знижують сприйняття медичної термінології. Медична іноземна мова відображає лише фактичну основу певних обставин і правові (в більш вузькому значенні – законодавчі) обґрунтування даних фактів. Тому стислість медичного мови – це його функціональна необхідність.

Формальність медичної мови зумовлена формальністю права: кожен термін, кожна категорія в медичному тлумаченні можуть бути тільки однозначними і не має допускати подвійного значення.

Функціональність медичної мови в соціальному середовищі зумовлює його функціональне призначення. Функція медичної мови полягає не тільки в тому, щоб точно і правильно визначити зміст державно-правових документів, а, ще й зробити засобом спілкування, в першу чергу, в професійній медичній діяльності [10].

Розглянемо більш докладно проблеми, пов'язані з термінологічним змістом промови. На сучасному етапі спостерігаються такі проблеми, пов'язані із застосуванням нормативно-правової термінології:

— головною проблемою є відсутність однозначності (єдності) у використанні медичних термінів;

— нерідко в медичних актах можна спостерігати неузгоджене застосування термінів;

— поширеним є визначення єдиного правового явища різними термінами. Наприклад, З. Тростюк відзначає, що вживання термінів (термінологічних зворотів) для визначення одного поняття, негативно впливає на чіткість і однозначність викладу медичної документації [8, с. 132];

— у нормативних правових актах, медичної документації часто зустрічається змішаність понять, неточність термінів [5, с. 96–99];

— однією з термінологічних проблем медичних правових документів є наявність лінгвістичних і стилістичних неправильних термінів.

Термін «удосконалення» варто вважати родовим щодо трьох інших зазначених термінів. При цьому під удосконаленням термінології розуміється приведення термінології до визнаного фахівцями стандарту [2]. А методами роботи з удосконаленням термінології доцільно вважати уніфікацію, гармонізацію і стандартизацію.

При цьому гармонізація медичної термінології передбачає забезпечення єдиної суті термінів національного і міжнародного рівня [4]. З наведеного вище визначення зрозуміло, що гармонізація нормативно-правової термінології передбачає забезпечення її узгодженості з медичною термінологією міжнародного рівня.

Таким чином, мова в контексті її використання в медичній практиці повинна відповідати певним вимогам, які визначаються функціями мови в системі права. Оскільки мова в медицині є основним комунікативним засобом, то він повинен сприяти чіткому і недвозначному

тлумаченню медичних, законодавчих та інших документів, бути доречним і чітким засобом проектування вимог і норм медичного права в соціальному середовищі. Вимогами до мови медичних і законодавчих актів є стислість, точність, ясність, однозначність змісту, правильність, змістовність, послідовність, виразність, доречність і доцільність.

Безумовно, це питання потребує більш детального вивчення. Необхідно закріпити основні правила лінгвістичного тлумачення законодавства, визначити й розробити перелік основних термінів медичного права для однозначного їх розуміння і тлумачення у межах міжнародного медичного права.

Список використаних джерел:

1. Губаева Т. Язык и право. Искусство владения словом в профессиональной юридической деятельности. М. : Норма, 2007. 160 с.
2. Даниленко В., Скворцов Л. Лингвистические проблемы упорядочения научно-технической терминологии. *Вопросы языкознания*. 1981 № 1. С. 7–17.
3. Шестопалова Л. М., Пелипенко Н. В. Дослідження нормативно-правових актів : метод, рекомендації / за заг. ред. О. М. Джужі. К. : НАВС України, 2005. 164 с.
4. Карпинская Е. Унификация, стандартизация, кодификация терминов. Понятие о гармонизации терминов и терминсистем / [под ред. Л. К. Граудиной и Е. Н. Ширяева]. Культура русской речи : учеб. для вузов. М., 2003. § 27. Гл. IV.
5. Венедиктов В., Прадід Ю. Право і лінгвістика : нотатки з міжнародної наук.-практ. конф. *Право України*. 2003 № 12. С. 131–133. 6. Спасов Б. Закон и его толкование : монография. М. : Юрид. лит, 1986. 247 с.
7. Титов В., Марченко О., Острога С. Юридична герменевтика з погляду сучасної формальної логіки. *Вісник Академії правових наук України*. 1999 № 1. С. 164–179.
8. Тростюк З. Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. К. : Атіка, 2003. С. 11, 13–14.
9. Черданцев А. Ф. Теория государства и права : учеб. для вузов. М. : Юрайт, 2001. 432 с.
10. Юрислингвистика-8: Русский язык и современное российское право. *Межвузовский сборник научных статей* / Под ред. Голева Н. Д. Кемерово, Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2007. 531 с.

УДК 343.98

*Лапта С. П., канд. юрид. наук, доц., доцент Харківського національного університету внутрішніх справ,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5401-5086>*

ЩОДО ПОНЯТТЯ І ЗМІСТУ FORENSIC SCIENCES У США

Правильне встановлення фактичних обставин під час розслідування злочинів є необхідною передумовою для притягнення підозрюваної особи до відповідальності. У розвинених країнах все більший наголос робиться на отримання і використання об'єктивних даних – результатів експертних досліджень, які зазвичай, не мають тих недоліків, які притаманні відомостям, отриманим від інших осіб. Очевидець може помилитися, описуючи марку і колір автомобіля, який, зник з місця ДТП; потерпілий, через стресовий стан може помилитися, повідомляючи про зріст та ознаки зовнішності злочинця тощо. Очевидно, дані експертних досліджень є об'єктивно більш надійними, оскільки вони не залежать від впливу зовнішніх обставин: швидкоплинності і стресовості ситуації, у якій, зазвичай, відбувається злочинна подія.

Україна, в якій зараз відбувається реформування та оновлення у багатьох галузях суспільних відносин, потребує впровадження досвіду розвинених країн, з метою ознайомлення з найбільш корисними напрацюваннями та використання їх у процесі розслідування злочинів. Одною з таких галузей є використання спеціальних знань.

У Сполучених Штатах Америки практично все, що пов'язане із використанням спеціальних знань у межах здійснення судочинства, об'єднується поняттям «Forensic Sciences», яке українською, досить приблизно, можна перекласти як «судові науки». У реальності цей термін є більш складним і багатогранним.

Згідно із визначенням тлумачного словника «Forensic Sciences» – це застосування наукових фактів для вирішення проблем права. Інакше кажучи, це та частина науки, у самому широкому сенсі, яка використовується у юридичному процесі. Деякі з науковців, що залучаються до нього, є представниками фізичної, медичної, стоматологічної галузей, однак найбільш кваліфікованими для такої діяльності вважаються ті, хто спеціалізується у судово-орієнтованих аспектах кожної з наукових дисциплін [1].